

Н.В. ОЛЕНЦЕВИЧ, к.е.н, доцент,
М.В. ГОРДОН, к.е.н.,
 Донецкий национальный технический университет

ДО ПИТАННЯ ПРО КРИТЕРІЙ ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВИ

Існування держави - необхідна умова економічного зростання; проте держава також є і джерелом спаду, що створюється руками людини.

Дуглас Норт

Особливістю державної політики України на сучасному етапі є протистояння інтересів різноманітних угруповань – політичних, соціальних, етнічних, територіальних та ін. Ситуація ускладнюється ще й тим, що влада в межах існуючої політичної системи не в змозі запропонувати стратегію, яка здатна консолідувати суспільство в складних соціально-економічних умовах. Як наслідок, державний вплив на економіку та суспільний розвиток стає неефективним; це стримує подолання кризових явищ в господарській сфері та просування до сталого соціально-економічного зростання.

Між тим, історичний досвід та реалії буття свідчать про те, що саме держава як політична і соціальна форма самоорганізації суспільства виконує першочергову роль у забезпеченні його стабільного існування та розвитку, а соціально-економічні потрясіння та кризові явища насамперед пов'язані зі зміною владних відносин, з нездатністю влади ефективно управляти суспільством та вирішувати соціально-економічні проблеми, що постають в конкретно-історичних умовах його існування. У цьому контексті дослідження впливу держави на соціально-економічний розвиток та оцінка її ефективності як суб'єкта владних повноважень набувають особливого значення.

Слід констатувати, що питання щодо місця і ролі держави в сучасній економіці, побудованій на ринкових засадах, є одним з центральних як в теорії, так і на практиці. Важливий вклад в дослідження місця держави в соціально-економічній системі суспільства та розробку практичних питань державного регулювання економіки внесено видатними вченими інституціонального напрямку економічної теорії Д. Бреннаном, Д. Бьюкененом, Г. Таллоком та ін. [1; 2]. Запроваджуючи «конституційний імператив», вони акцентують увагу на створенні державою системи «правил», що екзогенно визначають поведінку економічних агентів і примушують їх діяти в рамках встановлених обмежень. В роботах українських

економістів Г. Атаманчука[3], В. Бакуменка[4] та багатьох інших усвідомлюється практична значущість розв'язання проблеми ефективного державного втручання в економіку, на підставі чого обґрунтовуються конкретні рекомендації щодо оптимальної присутності держави в сучасній економіці [3; 4]. Проте широке коло питань щодо визначення критеріїв і методичних аспектів розрахунку рівня ефективності державного втручання в економіку залишається недостатньо опрацьованим і потребує відповідної уваги.

Метою цієї статті є систематизація підходів до аналізу ефективності держави і обґрунтування критеріїв, придатних для визначення її ефективності.

Слід зауважити, що підходи до вирішення даної проблеми, що запропоновані різними науковими школами, істотно розрізняються. Перш за все виникає чимало складностей щодо розуміння ефективності в діяльності державних органів влади і управління, оскільки категорія «ефективність» досить широко використовується в загальному контексті, маючи синонімом «раціональність». В даному випадку оцінюється, скоріш, не сама ефективність як така, а створення державними інституціями умов для її досягнення.

Нерідко категорія ефективність ототожнюється з оцінкою якості державного управління. При цьому в залежності від змісту і масштабу дослідження проблеми під якістю державного управління розуміється різний діапазон характеристик держави і її інститутів. Зазвичай якість державного управління зводять до інтегрального показника якості держави як поєднання трьох гілок влади – законодавчої, виконавчої і судової. Звідси витікає і набір компонентів оцінки, до складу якого входять характеристики підзвітності влади, її прозорості, додержання принципів верховенства закону і т.і. [5, с.44].

© Н.В. Оленцевич, М.В. Гордон, 2009

Для оцінки якості державного управління використовується система показників двох рівнів: міжнародного (порівняння визначених індикаторів результативності влади між країнами) і національного, що відбиває особливості публічного адміністрування в окремих регіонах країни. Серед показників міжнародного рівня значне поширення отримала система інтегральних індикаторів якості публічної влади, що запроваджена міжнародними фінансовими установами і рейтинговими агенціями. До їх складу, зокрема, входять:

1. Інтегральний показник державного управління (Всесвітній банк).
2. Показник оцінки якості цілей і прогресу реформ (Організація економічного співробітництва і розвитку).
3. Показник кредитоспроможності і інвестиційний рейтинг країни (Міжнародні рейтингові агенції Standart and Poor's, Moodis, Fitch та ін.).
4. Індекс розвитку людського потенціалу (Комітет розвитку ООН).
5. Індекс сприйняття корупції (Міжнародна агенція Transparency International).
6. Індекс непрозорості як оцінка впливу непрозорості на вартість і ефективність капіталовкладень (Міжнародна агенція Price waterhouse Coopers).
7. Індекс конкурентоспроможності (Фонд IMD) та деякі інші [6, с.21].

Найбільш поширеним і таким, що використовується в міжнародній практиці оцінювання якості державного управління, є Інтегральний показник державного управління (Governance Research Indicator Country Snapshot – GRICS), який визначається експертами Всесвітнього банку один раз на два роки, починаючи з 1996 року. Цей показник спирається на значення 25 різних індикаторів, що визначаються 18 незалежними організаціями, і включає шість самостійних критеріїв, які були запропоновані на підставі загального розуміння державного управління як сукупності традицій і інституціональних утворень, за допомогою яких здійснюється публічна влада: До складу цих критеріїв входять: право голосу та підзвітність; політична стабільність і відсутність насильства; ефективність уряду; якість законодавства; верховенство закону і контроль корупції [7]. У 2004 році в рейтинг Всесвітнього банку входило 209 країн, що забезпечувало можливість проведення широких порівнянь.

Інтегральний показник дозволяє в динаміці оцінювати зміни, що відбуваються в якос-

ті державного управління, і вносити відповідні корективи в діяльність владних структур. Проте треба звернути увагу, що GRICS визначає не стільки якість державного управління, скільки процеси політичного устрою та його еволюції. Оцінка суто економічних аспектів діяльності держави посідає в ньому незначне місце. До того ж, визначення деяких часткових індексів спирається виключно на експертні оцінки, внаслідок чого виникає ризик «зсуву» загального рейтингу, оскільки країни з більш високим рівнем економічного розвитку зазвичай сприймаються як такі, де якість систем державного управління апіорі значно вища, ніж в менш розвинутих країнах.

З точки зору кінцевого результату якість державного управління отримує прояв через її вплив на соціально-економічний розвиток країни, регіонів, їх порівняльне становище. Є очевидним факт значного впливу подібного роду з боку держави. Проте достовірно виразити його через кількісні оцінки майже не вдасться, оскільки в них неможливо врахувати вплив інших умов і чинників, що не пов'язані із системою державного управління. Практичне застосування моделей оцінки державного управління через його кінцеві результати обмежується розбіжностями у складі соціально-економічних показників, що визначають підсумки державної діяльності у різних країнах світу. На наш погляд, вказані розбіжності у поглядах базуються на різних методологічних засадах розуміння механізму виникнення і місця держави в економічній системі, звідки випливають і різні оцінки її ефективності, оскільки визначення останньої в загальному сенсі передбачає, як відомо, зіставлення результатів із витратами на їх досягнення. У зв'язку з цим постає питання про вартісну оцінку результатів державних дій, очікувана корисність яких для суспільства обумовлюватиметься політично визначеною роллю держави в економіці.

В цьому контексті необхідно усвідомити, що очікувані результати діяльності держави детермінуються самою природою цього інституту. В свою чергу, слід пам'ятати, що сутність держави визначається владними відносинами, які виникають між громадянами і державним апаратом. Особливий інтерес викликає розуміння самого механізму виникнення владних відносин державного типу та пошук відповіді на питання, заради чого громадяни добровільно відмовляються від частини своїх «природних» прав і передають їх державі. Очевидно, як і в будь-якому іншому варіанті владних відно-

син, громадян спонукає упевненість в тому, що держава більш успішно за них самих справиться з реалізацією ряду функцій щодо забезпечення їх взаємодії. З цього приводу слід зазначити, що інституціональна теорія об'єднує декілька концепцій виникнення держави, які можна поєднати в дві групи.

Перша: держава виникає в результаті конкуренції без правил. В умовах первинної конкуренції без правил сильні індивіди поступово пригнічують слабких. Перш за все це відбувається в господарській сфері внаслідок відмінностей у природних властивостях людей і в індивідуальній продуктивності їх праці, яка стає результатом, з одного боку, здібностей самого індивіда, а з іншого – якості використовуваних ним природних ресурсів, яка може бути різною (наприклад, розташовані поруч земельні ділянки можуть істотно відрізнятися своєю родючістю в залежності від освітлення і вологості ґрунту). Під впливом природних і соціальних умов слабкі хазяї віддаються під захист сильних, і, в результаті, створюються певні правила, що стають обов'язковими для виконання підданими такої держави.

Друга: держава виникає в результаті суспільного договору (контракту). Держава як форма суспільного договору виникає не в результаті становлення цивілізації (цивілізація виникла тільки в корпоративній формі), а в результаті того, що індивіди намагаються організувати свої суспільні відносини за ринковими принципами, як вони звикли до того в сфері економічної діяльності. За аналогією із товарними ринками, виникає якийсь політичний ринок, на якому відбуваються процедури торгів, предметом яких стають голоси виборців. Саме у такій спосіб процес виникнення держави описує кооперативна теорія, або теорія суспільного договору (контракту).

Звідси можна зробити висновок, що контрактна держава розглядається як добровільний контракт між громадянами і державою. Громадяни делегують частину своїх повноважень державі. Розподіл владних відносин закріплюється конституцією, яка виконує роль соціального контракту. Громадяни добровільно відмовляються від частини своїх прав, оскільки упевнені, що держава як особлива централізована і спеціалізована організація буде в змозі більш раціонально організувати взаємодію індивідів і забезпечити координацію їх господарської діяльності шляхом агрегування економічних інтересів і захисту індивідуальних прав. Кожен громадянин у підсумку еко-

номічно виграє, оскільки не витрачає зайвих ресурсів на самостійний захист своїх прав, майна, забезпечення суспільного порядку. Держава як спеціалізоване утворення з меншими витратами може виконувати зазначені функції суспільного координування.

Набір цих функцій визначений «провалами» ринку. До них зазвичай відносяться:

- специфікація і захист прав власності;
- створення каналів обміну інформацією;
- розробка стандартів;
- емісія національної валюти;
- створення каналів і механізмів фізичного обміну товарів і послуг (транспортних мереж, торгових майданчиків і таке інше);
- правоохоронна діяльність і виконання ролі «третьої» сторони в розв'язанні конфліктів;
- виробництво суспільних благ (національна оборона, охорона здоров'я і освіта, соціальний захист населення тощо).

Разом з тим, для існування контрактної держави потрібне виконання певних умов:

- чіткий розподіл прав держави і громадян, закріплений конституцією для того, щоб державний апарат не перевищував своїх повноважень;
- можливість альтернативного, окрім держави, способу захисту прав – третейський суд, опозиція, міжнародні правозахисні організації і таке інше;
- наявність громадянського суспільства, тобто можливості впливу громадян на вирішення економічних і соціальних питань через інститути самоврядування, громадські організації, ради незалежних експертів.

Концепція контрактної держави є продуктивною, з нашої точки зору, для конструювання моделей взаємовідносин між громадянами і владними структурами в категоріях «принципал – агент», де неминуче постають проблеми асиметрії інформації і пошуку шляхів зниження витрат контролю. Стосовно діяльності державних інституцій витрати контролю можна розглядати в одному ряду з витратами на утримання влади і здійснення нею своїх повноважень, тобто зводити їх до сукупних витрат суспільства на забезпечення функціонування держави і її численних органів. Звідси, держава може бути ефективною тільки в тому випадку, коли забезпечує мінімізацію витрат контролю і утримання влади для отримання заздалегідь визначених політичною системою соціально-економічних результатів.

З цього приводу слід зауважити, що в

сучасних політико-економічних дослідженнях можна виділити, принаймні, два різні підходи до визначення функціонального місця держави в економічній системі, а отже і різні оцінки очікуваних результатів її діяльності.

Перший – з позицій суспільства так званого індивідуалізму, яке засноване на пріоритеті ліберальних цінностей і в якому втручання держави в економіку обмежується виконанням мінімально необхідних функцій, пов'язаних із створенням правової бази, захистом прав власності, забезпеченням виконання договорів, створенням рівних умов для здійснення підприємницької діяльності, обмеженням монополій і недобросовісної конкуренції. Держава тут відокремлена від бізнесу, вона не втручається в ринковий механізм і вирішує обмежений круг завдань щодо створення стабільної основи для його функціонування.

Другий – з позицій суспільства, побудованого на традиціях колективізму, в якому припускається активна роль держави в регулюванні суспільно-економічного життя. Держава володіє тут широким колом повноважень. Крім виконання правової функції, вона здійснює масштабний розподіл і перерозподіл ресурсів за допомогою бюджетної системи. Велику роль в економіці відіграє державний сектор, який концентрується в галузях соціально-виробничої інфраструктури, таких як енергетика, транспорт, зв'язок та інших. Активне втручання в розвиток галузей і сфер економіки підкріплюється необхідними державними ресурсами і створює орієнтири для приватного бізнесу.

Зазвичай на практиці вказані типи держав в чистому вигляді не існують, має місце поєднання принципів індивідуалізму і колективізму з превалюванням або одного з них, або іншого. Як наслідок, економічна політика, що формується на базі певного типу держави і суспільства, супроводжується створенням відповідного, різного за своїм наповненням і дієвістю, інституціонального середовища, що актуалізує дослідження в руслі нової інституціональної економічної теорії. Обумовлено це тим, що неокласичний напрямок в сучасних умовах не в змозі врахувати багатьох факторів економічного розвитку, оскільки його положення базуються на уявленні про економічну політику як про екзогенний чинник економічної системи. Згідно до цієї концепції, політика формується та реалізується суб'єктами, що знаходяться за межами економічної системи та своїми діями прагнуть забезпечити максимізацію

функції суспільного добробуту.

Інституціональна теорія держави, зокрема теорія суспільного вибору, теорія контрактної держави, напроти, аналізує цілі державної економічної політики як ендогенні по відношенню до соціально-економічної системи, оскільки їх формування та реалізація здійснюються під впливом інтересів економічних та політичних суб'єктів, що діють усередині цієї системи. Акцентування уваги на інституціональних, зокрема політичних детермінантах, обумовлюється тим, що держава має порівняльні переваги в здійсненні примусу, що, з одного боку, утримує економічних агентів від інвестицій в заборонений державою перерозподіл ресурсів, спрямований на збільшення власного добробуту за рахунок інших членів суспільства, а з іншого – призводить до перерозподілу благ серед груп спеціальних інтересів. Підводячи деякі підсумки, слід зазначити, що дослідження існуючих теоретичних поглядів на природу сучасної держави дозволяє виокремити наступні положення, що мають принциповий характер для оцінки її ефективності.

Перше. Особливе місце держави в системі суспільних інститутів визначається тим, що держава – це суб'єкт управління, який забезпечує організацію та функціонування всіх елементів соціально-економічної системи. Виступаючи як представник суспільства в цілому, вона встановлює правила функціонування і взаємодії всіх економічних агентів в межах певного господарського «порядку» та здійснює контроль за їх дотриманням. Держава як політико-економічна організація переслідує суперечливі цілі максимізації вигоди принципалів (довірителів) та власної вигоди виробництва суспільних благ, що обумовлює необхідність вирішення проблеми принципал-агент між різними рівнями державної влади.

Друге. У ринковій економіці держава є єдиним суб'єктом, що володіє законним правом примусу. Це право оформлюється в системі нормативно-правових актів і реалізується у вигляді санкцій, які вживаються у разі порушення чинного законодавства. Характер державної політики залежить від існуючих інститутів, зокрема правил та процедур прийняття рішень на макрорівні, від рівня довіри та репутації уряду. Отже, для забезпечення ефективної діяльності держави слід прагнути до наявності політичної свободи та широкої політичної підтримки уряду.

Третє. Держава може формувати та здійснювати ефективну політику за умов здатності

інститутів та обумовлених ними контрактних структур забезпечувати оптимальне використання економічних ресурсів з безумовною опорою на політичну підтримку, а тому необхідним стає обов'язкове врахування формальних на неформальних обмежень. Виконуючи суспільно-організуючі і координуючі функції, держава, з іншого боку, виступає і як рівноправний суб'єкт господарювання поряд з приватними компаніями і організаціями, оскільки через державні підприємства здійснює виробництво певних видів товарів і послуг (в тому числі ринкових). З цієї точки зору держава виконує функції господарюючого суб'єкту і повинна забезпечити найбільш раціональне розміщення і використання ресурсів. Саме ця обставина припускає можливість розробки важливого напрямку в оцінці ефективності державної участі, а саме – здійснення порівняння результатів діяльності державних органів (у вартісному виразі) з витраченими ресурсами щодо їх отримання. Даний критерій, на думку авторів, має ту перевагу, що може бути застосований як для оцінки вже отриманих результатів, так і для прогнозування майбутніх, що має значення під час планування діяльності державних органів і розробки економічної політики. В цьому контексті державне управління розглядається у більш вузькому розумінні, з точки зору ефективності його організації, результативності адміністрування, раціональності інститутів і функцій виконавчої влади. Такий підхід відповідає потребам удосконалення управління і може дати інформацію для моніторингу і розробки конкретних напрямів реформування виконавчої влади.

З позицій оцінки формування рішень владними суб'єктами найбільш прийнятним автори вважають підхід, відповідно до якого рішення є ефективними, якщо найліпший результат досягається при заданих поставлених (вменених – рос.) витратах, або заданий результат отримано за самих низьких витрат вибору [8, с.158]. Даний критерій ефективності має низку переваг, що обумовлює його універсальність. По-перше, він являє собою експертну оцінку, яка детермінована в часі. По-друге, він є поза межами політичного режиму, що й робить критерій універсальним, тобто владні відносини розглядаються в контексті економічної раціональності. Сама ефективність державного управління розглядається як функція забезпеченості громадян суспільними благами, що визначається співвідношенням суспільних цілей до аллокації ресурсів. Звідси витікає, що

мова може йти про бюрократичну ефективність як зіставлення управлінських витрат та кількості й якості вироблених державою послуг. Оцінку рівня ефективності держави за цим критерієм доцільно проводити в динаміці, фіксуючи збільшення/зменшення кількості державних послуг або суспільних благ, отриманих в розрахунку на одиницю витрат на утримання і забезпечення діяльності влади. Головною методичною проблемою тут стає достовірне визначення витрат на державне управління та вартісна оцінка наданих державою послуг. Рівень ефективності не може бути зведеним в даному випадку до одного-єдиного показника, а повинен визначатися за допомогою низки часткових індикаторів, які можуть поєднуватися в єдиний інтегрований показник. До числа зазначених часткових показників можна віднести, наприклад, кількісні параметри розвитку соціальної інфраструктури, обсяги отриманих громадянами освітніх, медичних, культурних та інших послуг, профінансованих державою, у співставленні з витратами на утримання влади.

За цих умов ефективність державного управління безпосередньо залежить від рівня адекватності створеного організаційно-правового механізму влади принципам функціонування економіки. Розв'язання цієї проблеми набуває особливої значущості в умовах несталої і недостатньо адекватної умовам ринкової економіки законодавчої бази в Україні. Чимало ухвалених законів не відповідають реаліям сьогодення. Законотворчий процес гальмується як малоефективною роботою Верховної Ради, її крайнім політизуванням, протистоянням Президента й Уряду, так і низькою якістю законопроектів, що вносяться на розгляд Верховної Ради. Недостатнє опрацювання законів стримує процес стабілізації економіки і розвиток підприємництва, інвестиційну й інноваційну активність, приплив зарубіжного капіталу в економіку України. Тому розробка й ухвалення якісних законодавчих актів залишається щонайгострішою проблемою підвищення ефективності державного управління.

Актуальною залишається і проблема чіткого розмежування відповідальності між рівнями та суб'єктами державної влади в Україні. Результатом збереження і невирішення такої проблеми сьогодні є дублювання функцій окремих гілок влади (наприклад, Секретаріату Президента і Уряду та їх органів на місцях). Внаслідок цього виникає фактична «перевитрата» ресурсів на утримання влади, що при-

зводить до зниження її ефективності і протистояння у використанні владних повноважень суб'єктами публічного управління.

Треба зазначити, що не менш значущими для визначення ефективності влади є критерії, що не підлягають кількісному вимірюванню, зокрема, рівень соціальної напруженості в суспільстві, підтримка урядових рішень, ступінь довіри населення до діяльності державних інститутів і т.і. Для їх визначення використовуються соціологічні методи оцінки задоволеності громадян якістю державного управління і доступністю державних послуг. Основним інструментом дослідження, визнаним в світовій практиці, є соціологічні опитування, які значною мірою віддзеркалюють відношення населення до діяльності органів виконавчої влади на різних рівнях. Тому соціологічні обстеження населення та бізнесу разом з аналізом об'єктивної інформації на основі статистичних даних можуть використовуватися для розробки програм підвищення ефективності державного сектора і поліпшення якості державного управління. Перспективні в цьому плані «картки оцінки» і анкети одержувачів послуг, що поширюються в органах державної виконавчої влади; одночасна компаративна оцінка ефективності державного і приватного секторів; процедури консультацій з громадянами з питань удосконалення діяльності інститутів держави.

В цілому зміни, що необхідні для підвищення ефективності державного управління, мають спиратися на традиційні функції державних службовців, проте повинні забезпечувати впровадження інновацій в їх діяльність. Такі зміни можна звести до наступних:

1) орієнтація на результат при ухваленні державно-управлінських рішень (ефективність, результативність, рентабельність і якість послуг);

2) прозорість і відвертість діяльності державного сектору, удосконалення механізмів звітності і моніторингу;

3) впровадження принципу субсидіарності, тобто максимальне наближення центрів ухвалення рішень щодо розподілу ресурсів і надання послуг споживачам;

4) зосередження уваги на взаємозв'язку влади і відповідальності, політична відповідальність вищих керівників за реалізацію урядових заходів [3, с. 212-223].

Програми реформування державного управління, перш за все за рахунок орієнтації на управління за результатами, спрямовані на

вирішення завдань розвитку адекватної сучасним умовам соціальної і економічної політики; вони можуть сприяти розвитку громадянського суспільства, становленню системи соціального партнерства, підвищенню ефективності держави як суб'єкта макроекономіки. Акцент повинен бути зроблений не тільки на скороченні функцій бюрократів, але і на підпорядкуванні їх зовнішньому контролю, введення їх діяльності в жорсткі зовнішні рамки. В цілях підвищення ефективності державного управління і організації надання суспільних послуг приватному сектору необхідно, по-перше, забезпечити узгодженість дій різних рівнів системи управління, по-друге, сприяти адекватному сприйняттю схвалюваних рішень на всіх рівнях і зацікавленості в їх безумовному виконанні. Економіка відчуває гострий дефіцит таких правил державної поведінки, за яких дії, що здійснюються різними органами влади на різних рівнях, були б несуперечливими, а самі громадяни не стикалися б з негативними наслідками, викликаними бюрократичною неузгодженістю.

Проведення ефективної державної політики конче потребує створення комплексу інститутів, адаптованих до вимог ринкової економіки та процесів глобалізації, які б сприяли розвитку економіки шляхом захисту прав власності, розширення можливостей добровільного укладення контрактів та зниження рівня трансакційних витрат. Теоретичні дослідження і прикладний досвід засвідчують, що прогрес сучасної держави детермінується розвитком демократичних інститутів агрегування інтересів. Ці інститути дозволяють громадянам найбільш цивілізованим засобом відбирати своїх представників в органах влади – шляхом голосування руками, інакше в противному випадку найбільш розповсюдженою стає інша форма – «голосування ногами», тобто міграція до країн з найбільш сприятливими політичними та економічними умовами, або перехід діяльності з легального до позалегального сектору економіки.

Напрямок подальших досліджень в теорії ефективної держави має стати розробка системи загальних та часткових показників визначення економічної ефективності влади та механізму її забезпечення за допомогою використання інструментів інституціонального середовища.

Література

1. Бреннан Дж., Бьюкенен Дж. Причина правил. Конституционная политическая экономия. Пер. с англ. – СПб.: Экономическая школа, 2005. – 272 с.
2. Gordon Tullock, The Social Dilemma. – Blacksburg, Va., University Publications, 1974.
3. Атаманчук Г.В. Обеспечение рациональности государственного управления. – М.: Юридическая литература, 1990. – 352 с.
4. Бакуменко В.Д. Формування державно-управлінських рішень: проблеми теорії, методології, практики: Монографія / В.Д.Бакуменко; Редкол.: В.М.Князев, П.І.Надолішній, М.І.Мельник та ін. – К.: Вид-во УАДУ, 2000. – 328 с.
5. Мониторинг в системе оказания государственных и муниципальных услуг как инструмент реализации стратегии повышения качества государственного и муниципального управления. Под общ. ред. В.В. Маркина, А.В.

- Осташкова. – Москва, Изд-во Экслибрис Пресс, 2008.– 321 с.
6. Беляев А.Н., Кузнецова Е.С., Смирнова М.В., Цыганков Д.Б. Измерение эффективности и оценивание в государственном управлении: международный опыт. ГУ-ВШЭ – М.: Изд. дом ГУ ВШЭ, 2005. – 54 с.
7. www.worldbank.org/wbi/governance/bycountry.htm
8. Саймон Г.А., Смитбург Д.У., Томпсон В.А. Менеджмент в организациях. – М.: Экономика, 1995. – 336 с.
9. Дементьев В.В. Проблема контроля над распределением власти в трансформационной экономике // Научные труды Донецкого национального технического университета. Серия: экономическая. Выпуск 70.– Донецк, ДонНТУ, 2004. – С.5-13.

Статья поступила в редакцию 26.05.2009

**Е.В. КЛИШОВА, к.э.н., доцент,
И.В. КОЛЕСНИК,
Донецкий национальный университет**

ОСОБЕННОСТИ УКРАИНСКОЙ КОРРУПЦИИ: В КОНТЕКСТЕ ТЕОРИИ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ РАЦИОНАЛЬНОСТИ

Стремительное уменьшение объёма валового внутреннего продукта Украины в условиях кризисного ухудшения конъюнктуры мировых рынков разрушило глянцевую видимость благополучного экономического роста и сделало очевидным низкое качество этого роста. Именно этой причиной обусловлено рекордное падение ВВП на 20,3% в первом квартале текущего года, не имеющее аналогов в мире и вернувшее экономику страны к уровню 2004 года [1;2,А1].

Экономический кризис не только выявил ущербность и ограниченность индустриальной модели экономики Украины, но и продемонстрировал технологическую отсталость основных экспортнообразующих отраслей. «50% украинской экономики — это экспорт стали, химии и машиностроения. Экспортные потоки других стран СНГ более диверсифицированы, а украинская промышленность базируется на устаревших технологиях в машиностроении и металлургии, спрос на продукцию которых в натуральном выражении упал больше всего» [3]. В результате падения более чем на треть

объёма промышленного производства, убыточности почти половины украинских предприятий, роста безработицы до 9,5% трудоспособного населения и падения доходов населения с начала года только по официальной статистике почти на 13% [1] коррупция, изначально присущая украинской экономике, приобретает новые черты.

Цель статьи – рассмотреть с позиций теории экономической рациональности [4,81-104;5,11-17] особенности и инструменты коррупции, имманентные современному состоянию украинской экономики, воздействие коррупции на уровень общественной рациональности в Украине.

Главным “достижением” экономики Украины в предкризисный и непосредственно кризисный период является первое место по степени коррумпированности среди 69 стран мира, согласно данным исследования, проведенного организацией “Transparency International” в ноябре 2008 года.

© Е.В. Клишова, И.В. Колесник, 2009